

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ФАКТУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ НОВІТНЬОГО ЧАСУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ С. ЛОЙКА «АЭРОПОРТ»)

Л. В. Темченко, канд. філол. наук, доцент

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
вул. Наукова, 13, м. Дніпро, 49050, Україна*

Запропоновано огляд літератури, присвяченої подіям 2014 року. Обґрунтовано домінування документальної тенденції в «невигаданій прозі» з метою художньої адекватності передачі подій. На прикладі аналізу роману «Аэропорт» доведено, що тема протиприродності війни потребує не тільки документального, а й художнього осмислення. Естетизація реальної дійсності воєнної історії здійснюється за допомогою романтизації сюжету, посиленого ліризму, створення образів-символів, які згодом у спільному сприйнятті візуалізуються. Доведено, що пошуки передачі художньої адекватності неможливі без документальної основи.

Ключові слова: документалізм, історичний факт, роман, естетизація, символ.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження визначається спробою осмислення патогенного досвіду подій останнього часу, втіленого в художній формі, що зумовило появу низки творів, присвячених подіям Майдану та АТО.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Незважаючи на великий масив художньо-документальної літератури, в якій об'єктом художньої рефлексії стала війна на сході країни 2014 р., повноцінних та самодостатніх комунікативістських досліджень масиву таких творів поки що немає і бути не може, оскільки формування новітньої воєнної прози перебуває на початковій стадії зародження. В поле зору критиків література, присвячена перебігу подій в АТО, потрапляє лише в літературних оглядах.

Мета: виявити та проаналізувати художні прийоми зображення війни в романі «Аэропорт» С. Лойка, розглянути засоби естетизації історичного факту в процесі створення тексту, з'ясувати їх роль у передачі художньої адекватності подій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Події останніх двох років знайшли відображення в документальній та художній літературі («АД 242. Історія мужності, братерства та самопожертви (книжковий проект про оборону Донецького аеропорту спільно з “Радіо “Свобода”»», Ю. Винничук «2014. Хроника года. Блоги. Колонки. Дневники», А. Зелінський «Соняхи. Духовність на час війни», В. Зима «Кровь желто-синего цвета...», О. Кашпор «Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери», О. Криштопа «Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніки АТО», С. Лойко «Аэропорт» (новая редакция), О. Мамалуй «АТО. Історії зі Сходу на Захід» і «Военный дневник (2014–2015)», Є. Положий «Іловайськ», К. Сергацков «Война на три буквы», М. Станчев і Ю. Фельштинський «Третя світова: битва за Україну», А. Цаплиєнко «Книга змін», В. Шкляр «Чорне сонце»).

Сучасна художньо-документальна проза про АТО переважно представлена жанрами документального щоденника (Р. Зиненко «Іловайський дневник», Д. Якорнов «То АТО»), художньо-публіцистичного роману (С. Лойко «Аэропорт», М. Бутченко «Художник войны»), циклом оповідань (А. Цаплиєнко «Книга змін»). Серед авторів творів про АТО чимало бійців-добровольців, безпосередніх свідків подій (Р. Зиненко «Іловайський дневник»), які максимально точно намагалися передати враження, думки, емоції.

На сьогодні більшість творів являють собою короткі оповідання, що згодом оформлюються в цикли, або в щоденникові нотатки, які фіксують незворотні зміни в суспільстві, розподіленому на паралельні світи: «на тих, які живуть у країні, що воює» і «на тих, кого ця війна не торкнулася».

Сюжети таких творів переважно невибагливі, але вражають точними та детальними описами подій певного проміжку часу. Домінування документальної тенденції в «невигаданій прозі» зумовлено пошуками художньої адекватності передачі подій. Ця «невигадана проза», відбивши кульмінаційні точки сучасної історії (Майдан, Іловайськ, Дебальцево), дає на сьогодні чітке розуміння про невичерпність сюжету війни.

Презентація книги «Аеропорт» С. Лойка відбулася у вересні 2015 р. Журналіст має багатий досвід висвітлення воєнних дій, зокрема в Карабасі, Чечні, Афганістані, Іраку (книга «Шок и трепет»). З 2014 р., перебуваючи в епіцентрі подій та висвітлюючи події Майдану, війну на Сході України, С. Лойко дає приклад впровадження в журналістську практику «embedding journalism», коли журналіст отримує доступ не лише до коментарів чиновників, а й до самих військових акцій та подій, що дозволяє йому опинитися в середині конфлікту, а не на маргінесі, як то було раніше.

Чотири дні перебування в аеропорту, 43 години інтерв'ю з кіборгами, за знанням журналіста С. Лойка, дали йому підставу назвати війну на Сході «своєю» і зробити не тільки серію фоторепортажів, а й написати книгу: «С самого начала я понял, что это должен быть именно роман, потому что в хронике, в документальном свидетельстве нельзя выразить всю глубину трагедии, подлости, героизма, ненависти, страсти, присущих этой войне. Я не мог рассказывать о ней холодным, отстраненным тоном летописца» [4].

«Головна книга про війну» викликала широкий резонанс серед читачів та критиків. Зауважимо, що більшість дослідників доволі скептично поставилися до жанрової форми твору, зважаючи на відсутність чітко продуманої фабули і репортажну специфіку подачі матеріалу. Ймовірно, що одним з чинників такого підходу стало попереднє ознайомлення з окремими фрагментами роману у «Фейсбуці», яке передувало появі публіцистичного роману.

Так, М. Василенко вважає, що в романі «Аеропорт» С. Лойка вигадливо поєдналися манера письма «нового журналізму» та російська класика, на якій вихований автор». Дослідник підкреслює використання особливих прийомів «нового журналізму» – поєднання власне репортажної оповіді зі значною мірою вигадки, що передбачає зображення реальних або легко впізнаваних людей, що діють у драматичних обставинах [1].

На думку запорізького журналіста Максима Щербини, «Аеропорт» позбавлений цілісності: «Чувствується, що «Аеропорт» писався впопыхах. Но эта поспешность вызвана тем, что автор буквально болел пережитым (...). Книга хорошо разбивается на цитаты, абзацы и даже главы. Но плохо собирается в роман. Панорамного снимка у Сергея Лойко не получилось. Получилось «фото», на котором в фокусе оказалось несколько крупных деталей» [4].

Можна погодитися із слушністю зауважень, проте наявність двох сюжетних ліній – епічної – боротьба та протистояння захисників Краснокам'янського аеропорту та романтичної – любовний трикутник американського фоторепортера Олексія – студентки філфаку Ніки та її нареченого українського офіцера Степана сприяє емоційності тексту, оскільки природа війни потребує художнього увиразнення.

Можна закинути авторові штучність любовної лінії, надмірну романтизацію, проте сам С. Лойко зізнавався, що ця лінія необхідна йому для зцементування сюжету, щоб надати творові художності й закінченості. Природа війни потребує не тільки документального відтворення, а й художнього осмислення. Неприкрашеного натуралізму замало. Єдиним способом писати про війну, не втомлюючи

читача, на думку автора, є відтворення емоційних переживань героїв. Але надмірність ліризму в композиції дещо уповільнює динаміку розвитку сюжетних ліній, об'єднаних образом Аеропорту.

Знання літературних законів дає авторові можливість міняти декорації (Майдан, Київ, Чечня, Америка, Москва, аеропорт), зміщувати часові площини (Майдан, до і після війни), міркувати на філософські теми, зокрема життя і смерть, кохання і війна. Естетизації подій та героїв сприяють епіграфи до кожного розділу, які взяті з творчості О. Пушкіна, О. Городницького, В. Висоцького, М. Булгакова, С. Гудзенка, Б. Окуджави, І. Буніна, Ф. Бекона, М. Салтикова-Щедріна, М. Светлова, В. Цоя, У. Теккерея (перелік імен поданий згідно з авторським цитуванням), і слугують засобом характеристики героя чи події, створюючи емоційні установки. 18 розділів роману та епілог об'єднує ідея заперечення нормальності страждань та смерті. Ця ідея візуально зреалізована у фото до розділів «Алексей-фотограф», «Острів Крым», «Степан-Бандер», «Дніпро».

С. Лойко постійно наголошує, що герої вигадані і будь-яка схожість з реальними людьми є випадковістю, проте документальна основа простежується в реальних фото, що передують кожному розділу. Біографія країни складається з біографій героїв роману – Юрко-паровоз, Андрій-боксер, Ведмідь-комбат, Мишко-професор, Антон-скерцо, Олександр Сергійович – водила. У героїв твору не виникає питання для чого вони знаходяться в Аеропорту і що їм треба робити: «должны же были украинцы хоть что-нибудь защитить» [3, с. 314].

Різне обличчя війни представлено в образах героїв: одні не проходять випробування війною, зливаються з нею, втрачають людську подобу, як-то Дикар («Александр Сергеевич – водила»), іншим невідоме почуття ненависті чи помсти (офіцер Калюжний – «Наталья Сергеевна», Степан – «Антон-скерцо»).

Тема війни набуває особливого трагедійного звучання із уведенням у тканину тексту жіночих образів, які увиразнюють протипродність війни (Ніка, Ксюша, Наталія Сергіївна, мати бійця Светіка). Універсальність теми «жінка і війна» розкрита через образ матері (розділ XIV «Наталья Сергеевна»). Історія російської матері, що шукає тіло загиблого сина на українській землі і зі слів українського офіцера дізнається, що «он еще дышал (...) Он плакал и звал маму» [3, с. 230], точно передає смертоносну сутність війни. Епіграф «...Я стреляю, и нет справедливости, справедливее пули моей...», а згодом уведені автором у розповідь повністю текст вірша М. Светлова «Итальянец» та уривок з книги В. Гроссмана «Жизнь и судьба» розширюють зміст, дозволяючи вийти за просторово-хронологічні межі конкретної війни, тому що «любая война похожа на другую войну, потому что везде люди убивают друг друга, часто – за дело, часто нет».

Прагнення до художності зумовлює пошуки автором символів, якими часто стають ім'я або вчинок: «Легендарный разведчик Салам, покинувший Аеропорт по приказу Степана в крайний день, чтобы во что бы ни стало отыскать и пригнать транспорт для эвакуации хотя бы раненых, бесследно исчез (...) Он как будто растворился. Его друзья и родные, а теперь и тысячи читателей верят, что он не погиб. Они ждут его возвращения. Домой, в Украину. Салам – по арабски значит «мир» [3, с. 328].

Естетизація матеріалу зумовила в подальшому розвиток образу-символу Аеропорту, який у суспільному сприйнятті візуалізувався за допомогою квітки маку – символу пам'яті.

Висновки. Історичний факт або подія, щоб відбутися в людській свідомості, має бути художньо осмисленим. Художньо-документальний підхід до висвітлення подій зумовив естетизації реальної дійсності воєнної історії за допомогою романтизації сюжету, поглиблення ліризму, створення образів-символів, зміщення часових площин. Пошуки художньої передачі адекватності подій неможливі без документальної основи.

Список бібліографічних посилань

1. **Василенко Н.** Війна і літературна драма. Критический обзор новой украинской беллетристики. URL: http://www.ukr.lb.ua/tags/13910_donetskiy_aeroport.html.
2. **Исупов К. Г.** Эстетика истории. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/estetika-istorii-1#ixzz4M9U7zZx0>.
3. **Лойко С.** Аэропорт. Киев: Брайт Стар Паблшинг, 2015. 328 с.
4. **Лойко С.** Наедине с войной. URL: <http://nv.ua/opinion/loiko/vojna-kotoraja-stalardnoij-67018.html>.
5. Что бойцы, журналисты и книголюбы думают об «Аэропорте». URL: <http://www.depo.ua/rus/life/vid-zahvatu-do-nudgi-shcho-biytsi-zhurnalisti-i-knigolyubi-18092015153700>.

Темченко Л. В. ЭСТЕТИЗАЦИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ФАКТА В ПУБЛИЦИСТИКЕ НОВЕЙШЕГО ВРЕМЕНИ (НА ПРИМЕРЕ РОМАНА С. ЛОЙКО «АЭРОПОРТ»).

Предложен обзор литературы, посвященной событиям 2014 года. Обосновано доминирование документальной тенденции в «невывдуманной прозе» с целью художественной адекватности передачи событий. На примере анализа романа «Аэропорт» доказано, что тема противоприродности войны требует не только документального, но и художественного осмысления. Эстетизация реальной действительности военной истории осуществляется с помощью романтизации сюжета, усиленного лиризма, создания образов-символов, которые впоследствии в читательском восприятии визуализируются. Доказано, что поиски передачи художественной адекватности невозможны без документальной основы.

Ключевые слова: документализм, исторический факт, роман, эстетизация, символ.

Temchenko L. AESTHETIC QUALITY OF HISTORICAL FACT IN JOURNALISM IS THE NEWEST TIME (ON THE EXAMPLE OF NOVEL «AIRPORT» BY S. LOYKO).

A review of literature on the events of 2014. It justifies the dominance of the documentary trends in «navigating prose» with the aim hugonio the adequacy of the transmission events. On the example of analysis of the novel «Airport» proved that the subject precipitates war requires not only documentary, but also artistic interpretation. The aestheticization of the reality of military history is carried out using the romanticizing of the story, enhanced lyricism, creating images of characters that subsequently uspsnshomu perception visualized. It is proved that the search of the transmission of artistic adequacy is impossible without documentary basis.

Keywords: documentary, historical fact, the novel, the aesthetic quality, character.

UDC 070:004+821.161.1

AESTHETIC QUALITY OF HISTORICAL FACT IN JOURNALISM IS THE NEWEST TIME (ON THE EXAMPLE OF NOVEL «AIRPORT» BY S. LOYKO)

Lily Temchenko

*Oles Honchar Dnipropetrovsk National University,
13, Naukova Str., Dnipro, 49050, Ukraine
lvtem323348@gmail.com*

Research methodology. A large amount of artistic and documentary literature, in which the object of artistic reflection was the war in the East of Ukraine in 2014, a complete and self-sufficient studies have not suffered since the formation of the modern military prose is still at the initial stage of its formation.

Results. The events of the past two years in Ukraine are reflected in documentary and fiction. The dominance of the documentary trends in «navigating prose» due to the artistic quest of the adequacy of the transmission events. «Nonfictional prose», reflecting the culmination of modern history (Independence, Povyask, Debaltsevo), gives a clear understanding of the inexhaustibility of the war story. S. Loyko in his novel «Airport» proves war requires not only a documentary play, but also artistic interpretation. Knowledge of literary laws gives the author the opportunity to change the scenery, to shift its temporal plane, discussing the philosophical themes, in particular, life and death, love and war. Visual enhancement of

events and characters contribute to the epigraphs, which serve as a means of characteristics of a character or an event, creating an emotional setting. The theme of war gets a special tragic sound introduction to the text production, which emphasizes war. The pursuit of artistry predetermines the search for the author of the characters that often can be represented with a name or an act.

Novelty. This is an attempt to understand the pathogenic experience of recent events, embodied in documentary and artistic forms, particularly in novel *Airport* by S. Loyko.

The practical significance. The results of the study can be used for further study of «nonfiction prose».

Надійшла до редколегії 30.09.16.

УДК 811.161.2;373.612.2;81'38

АБРЕВІАЦІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНЕ МОВНЕ ЯВИЩЕ В ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ 80–90-х рр. ХХ ст.

О. В. Терханова, канд. філол. наук, доцент

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
вул. Наукова, 13, м. Дніпро, 49050, Україна*

Розглянуто явище абрєвіації в газетно-журнальній публіцистиці 80–90-х рр. ХХ ст. Основну увагу приділено питанню класифікації абрєвіатур. Виокремлено два типи тлумачення внутрішньої форми акроніма. Досліджено абрєвіацію в аспекті вторинної номінації.

Ключові слова: абрєвіація, газетно-журнальна публіцистика, вторинна номінація, акроніми.

Постановка проблеми. До кінця ХІХ ст. мові не було відоме явище абрєвіації (скорочення як засобу економічного запису слів, титування не за рахунок, тому що це безпосередньо не стосується сфери номінації), і перші найменування-абрєвіатури, природно, були порушенням усталених канонів, за якими створювалися у мові номінативні одиниці. На початку ХХ ст. спостерігалось різке зростання кількості абрєвіатур, абрєвіація як спосіб номінації, виборюючи законне право на існування, помітно розширила попередні межі нормативного у словотворенні [2, с. 47].

Абрєвіатури виникали в писемній мові й вже з неї почали переходити в мовлення.

Серед причин виникнення абрєвіатур можна назвати пришвидшування темпу життя, зміни в галузях політичного, наукового та культурного життя, інтенсифікацію розвитку масової комунікації, а також збільшення потоку інформації. Тенденції щодо економії комунікації торкаються усіх мовних підсистем. Також прагнення обійтися без громіздких словосполучень, використовувати частовживані словосполучення із закріпленим порядком слів.

Хоч абрєвіатури є словами нового типу, однак вони не могли виникнути на пустому місці. Будівельним матеріалом для них слугують уже вживані слова і словосполучення. Особливо велика роль у творенні абрєвіатур належить словосполученням, інтенсивне виникнення яких у мові пояснюється бурхливим розвитком цивілізації та практичними потребами громадського спілкування [7, с. 10–11].

Швидке й безперервне збільшення обсягу інформації (зокрема збільшення чисельності друкованих видань), з одного боку, та зростання складних, неоднослівних найменувань – з іншого, викликали природне бажання скорочувати текст через введення абрєвіатур. Як зазначав П. М. Селіщев, першими почали вживати абрєвіатури телеграфісти «виключно економією енергії при телеграфному чи писемному передаванні певних слів» [3, с. 88].